

19.23x28.53	1/4	עמוד 16	הארץ - מוסף הארץ	27/12/2024	92603998-6
ה.ל.ל. - האגודה ליוצאים לשאלה - עמותת - 40610					

עברית־חרדית, יש דבר כזה. שיחה עם דינה סנדר, שיצאה בשאלה והפכה לחוקרת לשון איילת שני עמוד 16

אני בשיחה איילת שני
צילום: אוליביה פיטוסי

”בעברית החרדית יש ריחוק מסוים. גבר שיפנה לאישה זרה ישאל: 'אתם רוצים?'”

דינה סנדר היתה חרדית בעצמה עד שהחליטה לצאת בשאלה — ולהפוך לחוקרת לשון

קשה מדי, המעבר בין שני העולמות, ועברתי למעונות של האוניברסיטה.

מעניין אותי לדעת האם מכינה קדם־אקדמית חרדית יכולה לסגור את הפער בין מי שהתחנך כל החיים בחינוך חרדי לבין החינוך הממלכתי? עד כמה הפער גדול בכלל, בשנים אלו, אחרי שראינו את רמתו המסחררת של החינוך הממלכתי?

אני יכולה להגיד לך שלמדתי בתיכון דתי שידוע ברמת לימודים מאוד גבוהה, שגם בתוכו יש היררכיה, ואני הייתי חננה. תמיד הייתי בה־קבצות הכי גבוהות, עם הציונים הכי גבוהים, ועדיין הפער היה עצום. את יכולה להצביע על נקודה או נקודות תור־פה עיקריות?

אנגלית. לא משנה שלמדתי אנגלית ברמה הכי גבוהה שאפשר, זה היה מנותק מהעולם. סט־רילי. בלי לשמוע מוויקה, בלי לצפות בסרטים וסדרות באנגלית. הגעתי לאוניברסיטה בתחושה שאני יודעת אנגלית, והבנתי שממש לא. זה היה משבר גדול.

או החינוך שקיבלת, שהיה, כאמור, ברמה־גבוהה ביותר, לא היה מספיק כדי לעשות את המעבר. האם ההשכלה החרדית מאפשרת למי שרוכש אותה להסתדר מחוץ לחיים החרדיים? היא מאפשרת, אבל רק אם אתה ממש רוצה ומתאמץ. לגברים זה קשה יותר. הם לא מקבלים אנגלית ומתמטיקה, אפילו לא ברמה הבסיסית שאני קיבלתי. גברים שרוצים להשתלב בחברה החילונית צריכים להתאמץ הרבה יותר. החינוך לא מביא בחשבון שום תרחיש שבו החברה הזאת תצטרך לתפקד מעבר לגדרותיה, כפי שהם היום.

נכון. מה עוד הפתיע אותך במעבר לאוניברסיטה? איזה עוד פער היה מורגש במיוחד? ספרות. למדתי ספרות, כמוכח, אבל רק טקסטים חרדיים. לא טקסטים שאפשר להחיל עליהם חשיבה ביקורתית.

לא. חשיבה ביקורתית זה משהו שבכלל לא קיים. זה בעצם מה שהמורה שלי אמרה לי אז, באופן מאוד ברור. באוניברסיטה עשיתי קורס מבוא לספרות ההגדה. זו היתה הפעם הראשונה שראיתי קריאה ביקורתית, ניתוח ספרותי של

איך? אם את לא מאמינה באלוהים, איך תהיי חלק מהחברה החרדית?

החברה החרדית של היום היא יותר תרבות מאשר דת. כלומר?

אני לא סוציולוגית, אז אני מנסה להתנסה בזהירות. בגדול, בחברה החרדית יש משקל מאוד מאוד גדול על המיקום בהיררכיה החברתית.

יותר מאשר על האמונה? האדיקות? לפחות איפה שאני גדלת, האמונה ואלוהים לא במרכז. אז ראת את עצמך ממשיכה לנהל אורח חיים חרדי. לא היה לך רצון לעזוב בטריקת דלת. להפך. פחדתי מאוד.

כמה רחוק היית מוכנה ללכת כדי להישאר? תיכננת, למשל, להינשא לחרדי?

התלבטתי. אני חושבת שקיוויתי פשוט לה־כיר מישהו מ”חרדים בעל כורחם”, שגם מרגיש כמוני, אבל עם הזמן הבנתי שרוב האנשים בפוך הם נשואים עם ילדים. זה שונה מהמצב שלי, שאני צעירה ורווקה ואין לי באמת סיבה להישאר שם ולחיות כל החיים בתחושה שזה נכפה עליי. בכל מקרה, הלכתי לשנת השלמה במכינה קדם־אקדמית, חרדית, כי אין לי תעודת בגרות, והתכוונתי להירשם למכללה חרדית. דווקא בצומת הזה קיבלתי דחיפה מהחברים בפורום, שאמרו שאם אני כבר הולכת ללמוד, אז שאעשה את זה במקום טוב. באוניברסיטה העברית. אני לא ידעתי בכלל מה זה אוניברסיטה. נסעתי להר הצופים, זו הפעם הראשונה שהייתי שם. אחרי שראיתי איך נראית אוניברסיטה, הרגשתי שזה באמת נכון בשבילי. אחרי שהתקב־לתי, אמרתי לעצמי — אוקי, למרחב הזה אני לא נכנסת חרדית.

ואז גם סיפרת להורים? כן. זה מה שנקרא לצאת מארון הקודש. לבוא ולהגיד אני לובשת מכנסים. אני הולכת ללמוד באוניברסיטה. ואיך זה עבר?

הבאתי בחשבון את כל טווח התגובות, אבל זה עבר בסדר. ההורים שלי באמת מקסימים. אבא שלי אפילו אמר שהוא יוכל לתמוך בי כל־כלית בתקופת הלימודים. המשכתי לגור עוד כמה שבועות בבית של ההורים, עד שזה נהיה

ציגי את עצמך.

אני בת 32, מירושלים. דוקטורנטית ללשון עברית באוניברסיטה העברית. אני חוקרת תחום שנקרא סוציולוגיית־העברית — כלשונות חברתית, קשרים בין שפה לבין חברה. הדוקטורט שלי עוסק בעברית החרדית, בשוני בינה לבין עברית של לא חרדים, מה הסיבות להבדלים ומה אפשר ללמוד מהם. נושא המחקר לא זר לך. את מגיעה מהחברה החרדית.

נולדתי וגדלתי בירושלים. זה מצחיק כי גם היום אני גרה בירושלים, אבל מבחינתי אלו שתי ערים שונות לחלוטין. את ירושלים החילונית אני מכירה רק מגיל 19. עד אז הייתי בחברה החרדית, ומשם ישר לאקדמיה.

בואי נתעכב רגע על האמירה האגבית הזאת, ”ומשם ישר לאקדמיה”.

זה כמוכח לא היה ככה. זה היה תהליך ארוך של כמה שנים. ב-2012 מצאתי פורום ב”תפוז” שנקרא ”חרדים בעל כורחם”, אנשים שהיו במצב דומה לשלי, וזו בעצם היתה קבוצת התמיכה שלי. היום אני מתנדבת בעמותת ”הלל” — יוצאים בשאלה.

הקונפליקט שאת מתארת, המשבר, יכולת לשתף בזה מישהו שקרוב אלייך?

לא. בכיתה י”ב היה לי קשר קרוב עם המחנכת שלי בסמינר, והרגשתי מספיק בנוח כדי לש־תף אותה. ניסיתי לחלוק איתה את הלבטים שלי, את המחשבות, אבל היא ממש לא איפשרה את זה. היא אמרה ”אל תלכי בכלל למקומות האלה, אל תחשבי, אל תתעסקי בכלל עם הספק”.

יש דברים שלא שואלים. והמשפחה? את המשפחה שיתפתי רק אחרי הפורום ”חרדים בעל כורחם” מאוד הקל עליי בשלבים מסוימים, כי ראיתי שיש עוד אנשים כמוני, שמצליחים לחיות בתוך החברה החרדית עם כל הקושי והלבטים.

ממה שאני מכירה, תהליך היציאה בשאלה הוא לרוב ארוך ולא ליניארי, אבל זו בעצם היתה התוכנית? להישאר עם הספק, אבל לה־משיך לחיות בחברה החרדית?

זה מה שרציתי. הרגשתי שיש לי הרבה מה להפסיד אם אצא, שאני לא יודעת כלום, ורציתי להבין איך אני יכולה בעצם להמשיך לחיות בח־ברה החרדית בחוסר אמונה.

23.42x30.59	2/4	עמוד 17	הארץ - מוסף הארץ	27/12/2024	92603999-7
ה.ל.ל - האגודה ליוצאים לשאלה - עמותת - 40610					

20.81x27.13	3/4	עמוד 18	הארץ - מוסף הארץ	27/12/2024	92604000-1
ה.ל.ל - האגודה ליוצאים לשאלה - עמותת - 40610					

לך ההחזקה הזאת, שלא קיימת בחיים החילוניים.

כן, ברגע שהפעלתי סימן שאלה אחד, כבר כל התחומים נפתחו לשאלות. ווגיות? ילדים? האם אני רוצה את זה? אצלי שום דבר לא מוכן מא- ליו. הכל מוטל בספק. הכל אני צריכה לבחון מחדש. זה קשה. כל האחריות עליי. מתארת לעצמי שהחודשים הראשונים באוניברסיטה היו שוק מוחלט.

ממש. אני זוכרת את עצמי מתכווצת בכיסא בכל פעם שמישהו קורא למרצה "יעל". בסמינר, כשאתה רוצה לשאול משהו, אתה אומר "למה המורה מתכוונת?"

ואיך ולמה החלטת להישאר באקדמיה? תואר שני. דוקטורט.

לא ידעתי שאפשר. לא ידעתי שיש בכלל משהו אחרי התואר הראשון. או אמרתי אוקיי, אני אעשה את התואר הראשון הזה ונראה. לק- ראת הסיום, מרצים התחילו להגיד לי שכדאי שאמשיך ללמוד לתואר נוסף. אחד המרצים, שהיה לי קשר טוב איתו, זרק לי פתאום שהעב- רית-החרדית יכולה להיות נושא למחקר. בכלל לא חשבתי שיש מה לכתוב על זה. היום יש לי עשרה מאמרים בראש.

שאלו מהם כבר ראה אור, באכסניה יוקרתית במיוחד.

כן. "Journal of Semitic Studies", של אוקספורד. האמת, עד עכשיו אני לא מעכלת שזה באמת קרה. זה כל כך מוזר לי. מה אני עו- שה שם? איך הגעתי לזה בכלל? איך יכול להיות שהמחקר הזה לא מעניין רק אותי ואת הסביבה שלי, אלא עוד אנשים בעולם.

בואי נדבר על המחקר שלך שעוסק בעברית- חרדית, כשכבר בכינוי עצמו יש מורכבות היסטורית. החברה החרדית התנגדה להפיכת שפת הקודש לשפת חול. בן-יהודה נרדף בגלל רצונו להחיות את העברית.

החברה החרדית התנגדה לעברית, כפי שהת- נגדה לציונות. אבל משנות ה-40 ואילך התנג- דות לעברית הלכה ונשחקה, ובשנות ה-50 היא כבר השתלטה על מרבית החברה החרדית.

מה לגבי היידיש? כיום, בפועל, אחוז יחסית קטן מהחברה הח- רדית דובר יידיש.

אילו הקהילות שמעדיפות להתבדל? נניח, במאה שערים מדברים יידיש.

בדרך כלל זה מגיע עם אידיאולוגיה אנטי- ציונית או עם שאיפת התבדלות. במאה שערים מדברים יידיש גם במוסדות החינוך, אבל הדור השני והשלישי, שכבר יצא ממאה שערים, וגר היום בערים חרדיות — מדבר עברית. במודיעין עילית, בשכונות בבית שמש — מדברים עברית. זה ממש מגניב, כי בעצם אין בכלל שפות אח- רות. אין אנגלית. רק עברית.

במה מתאפיינת העברית החרדית?

בביטויים ייחודיים, במילים שלא משתמשים בהן בעברית, לרוב השפעה מספרות הקודש והספרות הרבנית, וגם ביטויים מארמית ומיידיש. למשל, "מאן דאומר", בהגייה אשכנ- זית, זה בעצם אומר — מי שידע, מי שיש לו סמכות. או שוור ושוויגה, שזה חם וחמות בידיש. השוויגר שלי אמרה לי כך וכך. בתזה התמקדתי בזה שבדיבור החרדי יש עדיין הגייה אשכנזית בתוך העברית, ובדוקטורט אני לוקחת

חרדים בקורס פסיכומטרי. "משנות ה-40 ההתנגדות של החרדים לעברית הלכה ונשחקה" צילום: אמיל סלמן/ג'יני

מתייחסים למשהו בשיא הטבעיות, ואת בכלל לא מכירה?

בהתחלה זה היה קורה כל הזמן, עם הזמן זה פחת. אבל הפערים קיימים. והשפה שונה. למ- של, הייתי באיזה אירוע משפחתי, ומישהי שלא יכלה להגיע שלחה לבעלת השמחה פתק שהיה כתוב בו משהו כמו "מתנצלת", לא היה שייך שאגיע". כשאני אומרת לך לא היה שייך, מה את חושבת?

שאני מכירה את זה מ"שטיסל".

נכון, שזה אומר בעצם לא קשורה. לא מתאים. יש לי דוגמה אחרת — מכרה חרדית שאמרה לחילונית "אני לא מקפידה עלייך". החילונית לא הבינה מה היא רצתה.

היא היא רצתה? — אין לי שום רגש שלילי כלפייה. אני לא כועסת עלייך.

טוב לך בחייך החילוניים?

מאוד.

חסר לך משהו מחייך הקודמים?

חסר לי סדר. קשה לי לפעמים עם החופש לבחור. זה מה שגרם לי בהתחלה לרצות להמ- שיך באורח החיים החרדי, כי באמת הכל שם מאוד ברוח. איך החיים שלך ייראו. איפה תגורי. מה תעשי. אני קמה בבוקר, במיוחד עכשיו, כשא- ני באורח חיים של דוקטורנטית, וזה לא קל לי.

אורח חיים של דוקטורנט קשה גם לחילוי- נים, אבל אני מבינה מה את אומרת. חסרה

טקסטים בתלמוד ומדרשי אגדה. אני גדלתי על הטקסטים האלה. הם היו מבחינתי אמת מוחל- טת, ופתאום להתייחס אליהם ככה, כאילו הם יצירה של בשר ודם, זה היה שוק מטורף. אפילו מפחיד.

ומעבר לפערים הללו, את מגיעה גם עם פער תרבותי.

לגמרי. כל פעם שיש איזושהו רפרנס למשהו שאני לא מכירה, בן הזוג שלי קורא לי בצחוק עגלה ריקה. כשיצאתי בשאלה ממש הייתי במין טירוף לנסות להשלים את כל הפערים. למשל, לא ידעתי מה זה דיסני, בכלל. אז ניסיתי לראות את הסרטים. לא הבנתי על מה הרעש. אולי כש- רואים אותם בגיל חמש ולא בגיל 20, זה באמת משהו שהולך איתך. אותו דבר עם מוזיקה.

באיזושהו שלב הבנתי שאני צריכה לקבל את זה שיש פערים שאני לא אוכל לסגור. ויש כמוכן גם את הפער של השפה.

כלומר?

אני דוברת עברית, והחברה החילונית דוברת עברית, ואני חושבת כביכול שמדובר באותה עב- רית, אבל זה לא נכון. עד היום אני מגלה דברים, זה מתסכל.

כמו מה?

הייתי בטיול עם בן הזוג שלי והוא סיפר לי משהו על מורלים. ואני כזה אוקיי, מה זה? היתה לנו שיחה מאוד מעניינת על זה אחר כך.

זו תחושה מוכרת? שכולם מדברים או

"כל פעם שיש רפרנס למשהו שאני לא מכירה, בן הזוג שלי מכנה

אותי בצחוק 'עגלה ריקה'. כשיצאתי בשאלה, נכנסתי למין טירוף

לנסות להשלים את כל הפערים. למשל, בכלל לא ידעתי מה זה

דיסני, אז ניסיתי לראות את הסרטים. לא הבנתי על מה הרעש"

20.23x27.4	4/4	עמוד 20	הארץ - מוסף הארץ	27/12/2024	92604001-2
ה.ל.ל. - האגודה ליוצאים לשאלה - עמות - 40610					

קיבלתי ממנו שיחה והוא אמר – למה לא אמר רת, אולי הייתי מתנהל אחרת, ממש מעניין אותי מה הוא היה אומר אחרת, אבל בכל זאת עברתי את כל השיחה איתו כאישה חילונית. ואת לא מנדבת את הפרט הזה מרצונך? לא.

זה יכול לקרוב? אולי זה יכול להרחיק? אי אפשר לדעת.

מה המניע שלהם לשתף פעולה בכלל? רובם מתעניינים בשפה. זה היה ממש מגניב. זה פשוט עניין אותם, ובמרחב שלהם אין לזה מקום. מי ידבר איתם עכשיו על תוכנות שיש להם על שפה.

השיחות האלה גלשו לעוד מקומות? היה בחור ישיבה אחד שאיתו דווקא כן עלה העניין שאני יוצאת בשאלה, וזה מאוד הרשים אותן, כביכול, שהגעתי לאן שהגעתי. יוצאים בשאלה תמיד נתפסים ככאלה שלא מצליחים בחוץ, ואני כביכול הצלחתי. או לקראת סוף השיחה הוא פתאום זרק שהוא ישמור את המספר שלי, אם הוא ירצה לצאת בשאלה. אם יעלו בו הרהורי כפירה. הוא התקשר? בינתיים לא.

מפגש של חרדית לשעבר עם חרדי שלא יודע שאת חרדית לשעבר יתרון משמעותי.

תראי, היבדלות זה מאפיין מאוד משמעותי של החברה החרדית. חלק מזה הוא כל מה ש"מחוץ לגדר", כמו שכונה את זה אחד המרואיינים – מילים מסוימות כמו סלנג ישראלי או קללות, אוכלוסיות אחרות. אלה נושאים שהם טאבו. כל מפגש עם החוץ נדיר. המפגש שלי איתם היה מיוחד עבורי, כי אם לא הייתי יוצאת מהחברה הזאת, לא הייתי יכולה להביט בה מבחוץ, ועבורם, כי אני חושבת שמפני שאני מגיעה משם, הצלחתי לתת להם את מה שנקרא בחרדית "היימיש", לעורר אמון.

מה למשל? אני לא אגיד אלוהים. גם לא אלוקים. אז השתמשתי בקב"ה. שזה שגור כשהתאפשר השתמשתי בסלנג חרדי. למשל שאלתי מרואיין אם מדובר בישיבה צולית או בישיבה פתוחה. צולית?

צול זה גבר חרדי אדוק במיוחד. אדיקות שיי כולה להתפרש כסבל. זה ראשי תיבות של "צדיק ורע לו". אני חושבת שהדקויות האלה עוררו לי, אולי אפילו באופן לא מודע, מבחינתם, לרכוש אמון.

מה למדת מהשיחות האלה שלא קשור ללשון? הם מאוד התעניינו בעולם המחקר. זה זר ומזרז להם, והם שאלו אותי על זה. איך זה עובד. מה זה. שאלו מה לומדים באוניברסיטה. מעבר לזה, יש כמובן שיח סביב החרדיות המורדרנית, אם החברה החרדית משתנה. עניין אותי להבין את זה מהמפגשים הללו. מובן שלא שאיתי מפורשות, ולא אמרו לי שום דבר מפורש, אבל למשל ברמת שוק התעסקו של חרדים ראיתי שינוי או פתח לשינוי. חלק מהמרואיינים שלי היו הורים לילדים, וכשדיברנו, למשל, על ענייני האנגלית, כמה מהם סיפרו לי שחשוב להם שהילדים שלהם יידעו אנגלית, כי אם הם אחר כך ירצו לצאת לעבוד ולא לשבת ללמוד, שזה לא יהיה הדבר שתוקע אותם. זה משמעותי. זה נותן תקווה. יצאתי מהמפגשים האלה עם תחושה שיש מקום לאופטימיזם.

קבליות העולם נברא מאותיות השפה. נכון, היא עשויה מהשפה העברית, מלשון הקודש, אבל מעוד הרבה רכיבים אחרים. שאנחנו לא מעוניינים בהם. בדיוק.

ועדיין, מוזר בעיניי שאפשר להתנכר אליה ככה. אולי זה פשוט היה הפתרון הכי נוח? לשון הקודש היא לשון הקודש, והעברית מתרחשת בכלל במישור אחר.

לגמרי. זה כמו קהילות יהודיות בהיסטוריה, ברחבי העולם, שהיה להם את מה שקוראים לו ורנקולר, השפה שמדברים – שזו בעצם שפת הסכיבה, עם איוושה וריאציה יהודית. ככה הם מסתכלים על העברית.

על מה מתבסס הדוקטורט, פרט לראיונות? פודקאסטים חרדיים. הרצאות. שיעורי תורה. עיתונות חרדית – וגם שפה במרחב הציבורי – פרסומות, שמות של חנויות וכד', וגם "קווי נייעס". זו פלטפורמת תקשורת חרדית. אפשר להתקשר לשם מהטלפון הכשר ולשמע חדשות שמוקלטות מראש ומשודרות. זה פתרון לציבור שהנגישות שלו לאינטרנט ולרדיו מוגבלת, או חוץ מהחדשות, משודרים שם גם כל מיני דיונים. שיחות.

מבחינת החברה החרדית, העברית החדשה היא לא שפה שלהם, היא השפה של המדינה. זו לדעתי גם הסיבה שהם לא מקפידים על שפה תקנית. זה לא רלוונטי. העברית לא מעניינת, לא חשובה. אין חיבור רגשי. זו לא שפת אבותינו. זה משהו אחר"

אני לא מכירה. מה זאת אומרת שיחות ודיונים? אני מתקשרת למספר סלולרי ושומרת שני גברים חרדים משוחחים זה עם זה? כן. למשל, כשתיים בצהריים יש פורום כזה של שלושה חרדים שיושבים ומדברים על מה שקרה ב-24 השעות האחרונות. זה כביכול ענייני היום, אבל לא רק. אני לא יודעת איך להגדיר מה עוד יש שם, זה לא בדיוק רכילויות. למשל – "האדמור" א' נסע לבקר את האדמור"ר ב" או "אתמול היתה חתונה גדולה בכני ברק, של הנין של זה וזה", או "היום יוצאים לאסוף כספים לקראת פורים, נדבר עכשיו עם שני בחורי רי ישיבה שיספרו לנו על זה". מה שמיוחד בזה הוא שבגלל שזה בלי עורה, הרבה פעמים יש כל מיני אמירות כמו אוקיי, טוב, על מה נדבר עכשיו. זה ממש פתח לשפה הפנימית הזאת של הקבוצה, כי כשאני מראיינת אני יוצאת מנקודת הנחה שמתאימים אליי את השפה איכשהו.

מעניינת אותי הסיטואציה הזאת, שאת מראיינת גברים חרדים. את מספרת להם מי ומה את? לא. אם זה עולה זה עולה, אם לא, אני לא מספרת.

את חושבת שהם יכולים לזהות? לא. באמת? היתה פעם אחת שמישהו הבין או גילה בדיעבד שאני יוצאת בשאלה. לא יודעת איך.

את זה צעד אחד קדימה, לתיאור לשוני-חברתי. למשל, פניות הכבוד – גם זה ייחודי לחברה החרדית.

למה הכוונה? לפנייה בגוף שלישי לאדם נר כח? נגיד, הוא ירצה כוס תה? לא הוא, אלא הרב. הרב רוצה תה? או אתם. אתם רוצים כוס תה? אתם כפנייה ליחיד?

כן. לרוב כך יפנה גבר חרדי לאישה זרה. אתם רוצים? זה יוצר ריחוק מסוים, וגם מבטא מתן כבוד. מעבר לתופעות הלשוניות עצמן, מאוד מעניין היחס לעברית. המעבר מהתנגדות לשפה של בני-יהודה עד לאימוץ שלה. מאוד עניין אותי לשמוע מה חרדים דוברי עברית חרדים שבים על זה, אם זה מעסיק אותם, ואיך הם רואים את זה.

לצורך המחקר ריאיינת גברים חרדיים. מה הם השיבו? כל החרדים שדיברתי איתם עשו הבחנה מאוד ברורה בין העברית החדשה לבין הרבדים הקודמים של העברית. כאילו העברית החדשה היא משהו אחר, היא שפה שונה. נתק. לא כמו, נניח, ערבית ספרותית ומדוברת, אלא פשוט שתי שפות שלא קשורות זו לזו.

אני חושבת שהם אפילו היו מעדיפים שלא יקראו לשפה הזאת עברית. בחברה החרדית אין גאווה בשפה או הערכה לזה שאנחנו מדברים עברית, שזה חלק מהמסורת הלשונית, מהזהות. מבחינתם זה טכני. פרקטי. זה מה שמדברים כאן, אז נדבר את זה.

מה לומדים מהפיצול הזה? שבעצם הרצון הוא למתג את העברית החדשה כשפת חול, לנתק אותה מהמקורות, מהזהות האמונית?

מבחינת החברה החרדית, העברית החדשה היא לא שפה שלהם. היא השפה של המדינה, והיא אמורה לעסוק בהתנהלות היומיומית במרחב הציבורי. זה לדעתי גם הסיבה שהם לא מקפידים על נורמות לשוניות, על שפה תקנית. זה לא רל" וונטי מבחינתם. התפיסה היא שהעברית לא מעניינת, לא חשובה. אין חיבור רגשי. זו לא שפת אבותינו.

האמירה היא בעצם – אם היינו קהילה חרדית בשוודיה או היינו מדברים שוודית, ואם היינו כבלגיה היינו מדברים פלמית או צרפתית, אין הבדל. זה לא באמת משנה. עברית היא שפת המדינה ותו לא.

כן. מישור אמר לי ממש ככה, מה הסיפור, אם היינו חיים בגרמניה הייתי מדבר גרמנית. מוזר. למה?

כי זו עברית. ודווקא בחברה החרדית יש חיבור הרבה יותר עז למקורות שלה. בתפיסות